

VASTGOED

INVESTEER IN MENSEN
IN PLAATS VAN STENEN

Erfgoed
stop het
verval van
monumenten

MAATSCHAPPIJ
DE KERKTOREN IS DE
BAKEN IN MIJN BUURT

INHOUDELIJK VERSLAG

KERKGEBOUW ALS BLIJVEND

BAKEN VAN BUURT OF DORP

25 04 2016

Colofon

Samenstelling

Drs. M. van Zanten

Ir. R.M. Onderdelinden

Redactie

Ir. B. Buijs

Ir. A. Coops

HET OVERSTICHT

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING EN LEESWIJZER	4
CONCLUSIE	7
SAMENVATTING	10
LEERPUNTEN	14
DE WERKZAAMHEDEN IN PROJECTFASEN	16
BIJLAGEN	23
PILOT 1 HAARLE	24
PILOT 2 HERFTE-WIJTHMEN	62
PILOT 3 MARKELO	108
KERKENDIALOOG	164
PLANNING	171
OVERIGE BIJLAGEN	179

INHOUDELIJK VERSLAG SUBSIDIE

PROJECT 'KERKGEBOUW ALS BLIJVEND BAKEN VAN BUURT OF DORP'

INLEIDING

Op 24 april 2014 kenden Gedeputeerde Staten van Overijssel aan Het Oversticht een subsidie toe van € 64.880,-- ten behoeve van het project 'Kerkgebouw als blijven baken van buurt of dorp'. Bij besluit van 28 mei 2014 heeft de provincie op verzoek van Het Oversticht de prestatieafspraken op twee onderdelen gewijzigd. Het betreft het één maal organiseren van een slotbijeenkomst (kerkendialoog) in plaats van drie maal. Zie hierna onder onderdeel 2. Daarnaast is de einddatum van het project gewijzigd naar 1 mei 2016 in verband met de tijdsplanning die de kerken nodig hadden.

Wij zijn de provincie dankbaar voor het toekennen van deze subsidie. Het project heeft het mogelijk gemaakt de problematiek van het dreigende verlies van kerkgebouwen als bakens van de buurten en dorpen op een andere manier te lijf te gaan. Het project heeft aangetoond dat de problematiek rondom kerkgebouwen in de dorpskernen op het gebied van sociale structuren, vastgoed en cultureel erfgoed veel impact heeft. Middels dit project zijn er goede stappen gezet naar een Overijssel waarin sociale kwaliteit steeds meer een hanteerbaar begrip wordt. De kerkgemeenschappen gaan enthousiast zelf verder samen met hun omgeving om te kijken naar een goede invulling en passend gebruik van het kerkgebouw.

LEESWIJZER

Voor u ligt het inhoudelijk verslag voor de subsidieverstrekking ten behoeve van het project 'Kerkgebouw als blijvend baken van buurt of dorp'. Na de conclusies en leerpunten volgt de beschrijving van de werkzaamheden per fase. Daar waar nodig wordt verwezen naar de bijlagen.

PARTNERS

Het project is een initiatief van Het Oversticht. Voor de uitvoering van dit project hebben wij samen gewerkt met instanties die specifieke kennis en ervaring hebben binnen het kerkelijke milieu. Deze partners zijn: KCWO: Katholiek centrum Welzijnsbevordering Overijssel; PROMO: Protestants maatschappelijk activeringswerk Overijssel en Kerkelijk Waardebeheer.

HET OVERSTICHT

CONCLUSIES

CONCLUSIE VOOR PROVINCIE: VOORKOM HERBESTEMMING VAN KERKEN

Op basis van dit specifieke project zijn er conclusies getrokken. Deze betreffen de drie kerkenpilots (inclusief de adoptiekerken) en de gesprekken die zijn gevoerd met andere kerkgemeenschappen. Er heeft geen wetenschappelijk onderzoek of literatuurstudie plaatsgevonden.

Wij concluderen uit dit project dat de problematiek van de leegstandopgave bij kerken uit meerdere aspecten bestaat. Deze zijn met name: maatschappij, vastgoed en erfgoed. De beste oplossing is: voorkom dat herbestemming van kerken überhaupt nodig is. Oftewel: voorkom dat herbestemmen een opgave wordt. Wij signaleren drie belangrijke aspecten rondom de herbestemming van kerken.

MAATSCHAPPIJ

Geslotenheid is in sommige kerkgemeenschappen een groot probleem voor de toekomst van kerken. Zowel voor het behoud van het gebouw als voor een bijdrage aan de vitaliteit van de omgeving. Het aantrekken en verbinden van mensen, buiten de trouwe kerkgangers, aan het gebouw of de programmering zit niet van nature in het DNA van veel kerkgemeenschappen of kerkbesturen.

Als kerkgemeenschappen niet ondersteund worden meer interactie en verbondenheid met omwonenden te realiseren, lopen kerken waarschijnlijk verder leeg en ontstaat er in de toekomst een nog groter leegstandsprobleem dan er nu al is. Dit kan (ten dele) voorkomen worden door de kerk en de gemeenschap beter bij elkaar te betrekken.

VASTGOED

In veel kerkgebouwen vinden naast de vieringen in het weekend weinig andere activiteiten plaats. Als de wekelijkse vieringen wegvallen dreigt leegstand op belangrijke plekken van dorpen en steden. Het onderhoud van kerken en kerkhoven gebeurt veelal door vrijwilligers van de kerk. Door deze betrokkenheid blijft dit dure onderhoud vaak nog lang betaalbaar. In veel plaatsen is het voor het behoud van het gebouw van belang dat de kerkelijke functie (naast nevenbestemmingen) aanwezig blijft, waardoor kerkgemeenschappen vrijwilligers kunnen blijven inzetten voor het onderhoud.

In veel kerken waar nog wel wekelijks wordt gekerkt gaat de aandacht voor het onderhoud van het gebouw grotendeels naar de meest essentiële zaken. Als de problematiek van leegloop van de kerken zich voortzet, er geen nevenbestemmingen komen en geen omwonenden betrokken worden bij de toekomst van het gebouw zullen er minder vrijwilligers zijn en zal het onderhoud steeds moeilijker worden. Een gesloten kerk en achterstallig onderhoud zullen hun weerslag hebben op de omgeving. Op deze manier is de kerk straks geen baken meer van dorp of wijk, maar doet het kerkgebouw mogelijk zelfs afbreuk aan de leefbaarheid en vitaliteit van de omgeving.

ERFGOED

Veel kerken behoren tot ons historisch gebouwd en immaterieel erfgoed. Dit erfgoed wordt bedreigd door te weinig programma, geen gezonde exploitatie, geslotenheid, minder aandacht voor onderhoud met sluiting tot gevolg. Dit betekent de teloorgang van erfgoed. Steeds meer kerkgemeenschappen lijken een exploitatietekort te krijgen door leegloop en krimp. Het moment is daar dat kerkgemeenschappen geholpen kunnen worden om hun kerk te behouden en op zoek te gaan naar alternatieve en aanvullende programma's en functies die zorg dragen voor structureel onderhoud van de gebouwen. Dit zal sterk bijdragen aan het behoud van erfgoed.

OPLOSSING

Wij concluderen op basis van dit project dat kerkgemeenschappen steeds meer behoefte hebben aan ondersteuning in de vorm van procesbegeleiding, naast hulp bij architectonische planvorming of exploitatieberekeningen. Kortom: investeer minstens evenveel in mensen als in stenen. Deze procesbegeleiding luistert nauw. Daarvoor zijn professionals nodig die de kerkelijke taal verstaan maar ook de taal van het dorp of de buurt spreken, die realistisch zijn ten aanzien van de (on)mogelijkheden binnen de kerkorde en die kunnen inspireren. In dit project is gebleken dat sommige hardnekkige denkpatronen eerst doorbroken moeten worden voordat er concretere stappen gezet kunnen worden.

Het is daarbij goed om te investeren in de onderkenning van het probleem, openheid daaromtrent richting de omgeving en te werken aan een breed draagvlak. Zonder dit draagvlak blijven veel plannen in de ijskast liggen. Daarna kunnen pas businessmodellen gemaakt worden die eventueel herbestemming tot gevolg hebben. Ruimtelijke planvorming is de laatste stap.

Houden de subsidies van diverse overheden op het gebied van ruimtelijke plannen en restauraties de vele kerken van Overijssel niet kunstmatig in stand, terwijl de echte problemen grotendeels achter de kerkmuren plaatsvinden? Uiteraard kunnen subsidies wel efficiënt zijn als ze dienen als opstartgeld voor een duurzame investering aan een gebouw, waar gebouwen multifunctioneler en dus toekomstbestendiger mee worden gemaakt.

De grote betrokkenheid van de (gehele) gemeenschap op de workshops, de slotbijeenkomst en bij de enquête van Haarle toont aan dat de kerkgebouwen nog steeds van grote maatschappelijke waarde zijn. Ze zijn waardevol genoeg om duurzaam in te blijven investeren als gemeenschap.

Wij adviseren om allereerst te investeren in duurzame gemeenschappen die het behoud van het kerkgebouw kunnen dragen. Kerkgemeenschappen en besturen leunen grotendeels op vrijwilligers, besluitvormingsprocessen zijn complex en gevoelig, dus de investering in de stappen van kerkgebouw en geloofsgemeenschap richting maatschappij is er een van de lange adem. Een investering die gezien de grote betrokkenheid de moeite waard is.

SAMENVATTING & LEERPUNTEN

SAMENVATTING

In de bijlagen treft u een uitgebreide samenvatting per kerk aan, alsmede de adviezen richting de kerken, die de resultaten vormen van inleidende werkgroepen, veldwerk, analyse en een workshop. Hier volgt een beknopte beschrijving van het project, toegespitst op de drie kerken die hebben deelgenomen.

HAARLE

Tijdens de kennismaking met het parochiebestuur bleek dat men de zaken over het algemeen goed op orde had. Men gaf aan voor meer keuzes te staan ten aanzien van meerdere locaties omdat op termijn naar één liturgisch centrum in Raalte moet worden overgegaan. Maar er was nergens directe urgentie. Besloten is om aan te haken op de planvorming in Haarle, waar men in het kader van DorpsPlanPlus al enige tijd bezig was in de vorm van een speciale werkgroep voor het kerkgebouw. In het begin is ingezet om de begripsskaders helder te krijgen. Hoe zit het met de eigendomsstructuren en kan je zomaar elk moment het gebouw van de kerk overnemen? Dit bleek lang niet altijd duidelijk voor iedereen. Tevens rees toen de vraag wat het kerkgebouw nu precies voor de Haarlese gemeenschap betekende. Daartoe is via een in Haarle woonachtige student van Saxion Hogeschool een enquête uitgezet, waarop een respons van circa 95 procent kwam. Deze onverwacht grote betrokkenheid bij kerk, gebouw en omgeving heeft in ieder geval aangetoond dat men wel degelijk waarde hecht aan het kerkgebouw van Haarle. Vervolgens kwamen uit de workshop de volgende ideeën.

- Splitsen van de kerk: circa een derde deel blijft kerk, twee derde wordt een grote ruimte voor andere activiteiten. De belangrijkste reden om de kerk op korte termijn te splitsen is een kleinere warme ruimte te creëren, waarmee tevens energie wordt bespaard.
- Aansluiten bij en versterken van de toeristische markt: insteken op de kracht en mogelijkheden van de omgeving.
- Vastgoedanalyse op dorpsniveau. Er is teveel ruimte in het dorp die bedoeld is voor gemeenschappelijke activiteiten/samenkomst. Er zullen keuzes moeten worden gemaakt op dorpsniveau, omdat er een flink overschot aan vastgoed is.

Omdat er niet veel urgentie is, blijkt het lastig om nu al fundamentele keuzes te maken. Het is ook niet duidelijk of en wanneer de kerk aan de eredienst onttrokken wordt. Daartoe is de volgende aanpak voorgesteld en besproken. Het advies is om een meersporenbeleid te volgen. De sporen die parallel nnen lopen.

- Eerste spoor: conserveren: Middels flexibele wanden of een flexibele kleinere unit, kan de kleinere gemeenschap, qua sfeer en intimiteit beter bediend worden en en kunnen de stookkosten gereduceerd worden.
- Tweede spoor: investeren in mensen: De tijd en energie die er in de gemeenschap aanwezig is, kan laagdrempelig worden geïnvesteerd in een verbreding van de kerkelijke en maatschappelijke activiteiten die op termijn ook voor alternatieve inkomsten kunnen zorgen als de kerk aan de eredienst wordt onttrokken.
- Derde spoor: onderzoeken herbestemming: Op de lange termijn zien wij de volgende twee scenario's die kansrijk zijn: a. Het kerkgebouw als 'vereniging verzamelgebouw' en b. Het kerkgebouw gericht op toerisme. Daarnaast kan worden doorgewerkt aan de bredere blik op Haarle.

Er kan gelijktijdig aan deze drie sporen worden gewerkt. Het is van groot belang, dat de betrokkenen van het derde spoor tijdig worden ingelicht als het parochiebestuur besluit de kerk te onttrekken aan de eredienst en eventueel wil verkopen. Men heeft circa één tot drie jaar nodig om concrete plannen te ontwikkelen. Een eerste haalbare stap is nu om te kijken of er een flexibele unit kan worden ontwikkeld, die door de gemeenschap grotendeels zelf gebouwd en gefinancierd kan worden. Een architectuur prijsvraag kan hierin ondersteunen. Het is daarbij belangrijk om blijvend te informeren aan de Haarlese gemeenschap en de grote betrokkenheid rondom de enquête te benutten.

HERFTE WIJTHEM

De katholieke kerkgemeenschap in Herfte Wijthem kreeg te horen dat op 22 november 2015 de locatie aan de eredienst zou worden onttrokken. Als gevolg van het dalende aantal kerkbezoekers achtte het parochiebestuur zich genoodzaakt om enkele locaties in en rondom Zwolle te sluiten. Vanuit het bisdom Utrecht is de visie ontstaan om per parochie naar 1 centrale 'vierkerk' terug te gaan. Dit nieuws zag men al langer aankomen in Herfte. Men heeft veel pogingen ondernomen om hier op een andere manier mee om te gaan, maar zonder resultaat. Het feit dat de kerk door de omwonenden letterlijk met eigen handen is opgebouwd en onderhouden, in combinatie met het gegeven dat velen uit het dorp hier gedoopt, getrouwd en begraven zijn, maakt dit tot een sterk emotionele gebeurtenis. Het project kerk als baken in de buurt kwam begin 2015 dan ook als geroepen voor deze gemeenschap. Tijdens de startfase is er veel tijd gestopt in gesprekken om duidelijk te maken wat de (on)mogelijkheden zijn binnen de katholieke kerkorde. Zowel kerkelijk als niet kerkelijk betrokkenen zijn zich soms nauwelijks bewust van de specifieke randvoorwaarden en structuren van kerkgemeenschappen. Als deze 'spelregels' niet duidelijk zijn kan het proces nooit succesvol worden.

Vervolgens is er een workshop georganiseerd met een grote opkomst en betrokkenheid. Op deze avond stond de buurman en horecaondernemer letterlijk op en bood aan de helft van de ruimte maar nog belangrijker voor een deel de kosten te dragen. Het model van een stichting voor behoud van de kerk als baken voor de buurt leek in de maak, met een enthousiaste hoofdhuurder. Andere belangrijke spelers als het dorpsbelang en het 'Kulturhus' schaarden zich eveneens achter dit plan. Er was geen angst voor onderlinge concurrentie aangezien hier andere functies zouden gaan plaatsvinden voor een andere doelgroep. De hoogte van de aankoopprijs van het kerkgebouw, nog eigendom van het parochiebestuur, leidde tot aarzeling bij de gemeenschap om te komen tot concrete planvorming. Men had geschat de jaarlijkse exploitatie goed te kunnen dragen als stichting. Extra inkomsten voor de aankoop van het gebouw waren er echter niet. Hierdoor is de rem op het proces gezet.

Na een tijd van communiceren en investeren in onderling vertrouwen is er een gezamenlijke vergadering van locatie en bestuur belegd waarin het bestuur aangaf het gebouw om niet te willen schenken, mits er een goed onderbouwd business plan zou zijn. Inmiddels zijn in het najaar van 2015 alle zeilen bijgezet door de gemeenschap, met de locatieraad en de toekomstige stichtingsleden als trekker. Een sterk geconcretiseerd 'business plan' is opgesteld en bij het parochiebestuur in geleverd. In de daaropvolgende vergadering van het parochiebestuur heeft men ingestemd met dit plan en is dit richting het bisdom gestuurd.

De kerk blijft open, tot ieders verassing met behoud van de eredienst. Het besluit om de kerk aan de eredienst te onttrekken is ingetrokken. De precieze redenen daarvoor zijn niet bekend. Waarschijnlijk is de aangetoonde vitaliteit van de gemeenschap getuige het business plan een doorslaggevende factor in de beslissing geweest. De inspanningen zijn echter niet voor niets geweest in Herfte-Wijthmen. Men is zich meer bewust van de grote betekenis van de 'kerk als baken in de buurt' voor de gemeenschap. Ook zien de betrokkenen nu hoe men het gebouw op termijn via andere verdienmodellen kan blijven behouden. Een intensief en interessant proces met de gewenste uitkomst: de kerk blijft behouden als baken voor de buurt. Dit proces maakt goed duidelijk dat het herbestemmen of revitaliseren van kerkgebouwen uiterst complex en specifiek is, waarbij altijd maatwerk vanuit de sociaal economische invalshoek noodzakelijk is.

MARKELO

De kerkelijke organisatie heeft een ernstig exploitatie-probleem. Dat werd pas in de loop van het project duidelijk (De omvang was in eerste instantie ook niet bekend bij de huidige voorzitter van de kerkrentmeesters). De aanwezige urgentie werd niet door iedereen gezien en de hieruit voortvloeiende noodzaak om een andere koers te varen werd niet door iedereen gevoeld. Acties richting een andere koers werden niet door iedereen gedragen. Degenen die de urgentie niet voelden en niet achter een koerswijziging stonden waren voornamelijk de penningmeester en de voorzitter van de kerkrentmeesters. Zij spelen een cruciale rol in de beslissing over de toekomst van de kerkgebouwen en het gebruik daarvan. Hun opstelling zorgde voor stagnatie en een aanpassing van het hele proces. Hierin kwam aan het eind van het project een versnelling, omdat de voorzitter van de kerkrentmeesters zijn taak neerlegde. Daardoor hebben de initiatiefnemers hun zoektocht naar draagvlak in de gemeenschap kunnen doorzetten. Op dit moment is men bezig met de voorbereidingen voor het oprichten van een stichting.

Achtergrond

De kerk van Markelo heeft een jaarlijks exploitatietekort. De bezoekersaantallen lopen terug, er zijn problemen met de predikant, die niet meer voorgaat, maar wel op de begroting drukt. Het tekort is zodanig dat de kerk, zo leek in het begin van het traject, over een paar jaar failliet zou zijn. Aan het einde van het traject bleek dat de kerk al in 2016 failliet zou kunnen gaan als er niet snel iets zou gebeuren.

Een deel van de kerkenraad is bezorgd over de toekomst en zoekt naar mogelijkheden om de kerk open te houden voor de kerkgemeenschap en het dorp. Dit deel leverde ook de initiatiefnemers voor deelname aan het project Kerken als Bakens. Initiatiefnemers vertegenwoordigden echter niet de mening van de hele kerkenraad en vooral niet die van de kerkrentmeesters. De Kerkrentmeesters waren tweeslachtig: ze hebben wel akkoord gegeven voor het project en staan achter de voorwaarden en wilden graag meewerken, maar aan de andere kant zagen ze het nut voor verandering niet in.

Op bijeenkomsten met omwonenden kwamen veel ideeën naar voren maar geen concrete initiatieven. Niemand buiten de kerkgemeenschap om wist dat de kerk een probleem had. Omwonenden gaven aan dat de kerk veel opener moet communiceren over hun problemen met het dorp. Als ze dat zouden doen dat zou er organisch vanzelf iemand met een initiatief komen. Het draagvlak van het dorp is groot maar een initiatief naar boven halen kan niet gepland of georganiseerd worden. Dat moet van onderop komen en daarvoor is openheid naar het dorp nodig. En juist die openheid of verandering bleek een grote drempel voor een deel van de kerkelijke gemeenschap, maar met de workshop was de eerste stap gezet.

Een belangrijk onderdeel in het advies naar aanleiding van de avond met de bewoners is dat er een stichting opgericht dient te worden die de exploitatie van de kerk op zich neemt en die verantwoordelijkheid overneemt van het kerkbestuur. Na bijeenkomsten met omwonenden werd de tegenstelling binnen de kerkgemeenschap over het wel of niet oprichten van een stichting die bij moet bijdragen aan de exploitatie van de kerk duidelijk. Het Kerken als Bakens team heeft vooral geadviseerd bij het proces van het bestuur om beslissingen te kunnen maken en een termijn te stellen waarbinnen het besluit genomen moet worden. Een van de zaken die nodig bleek was sparren met mensen die hier ervaring mee hadden. Zo werd de Stichting Behoud Rolderkerk en de Stichting Behoud Dorpskerk Wilp bezocht. Dit heeft ertoe geleid dat het kerkbestuur en de kerkrentmeesters goede voorbeelden kregen en geïnspireerd raakten. Vervolgens werd een businesscase voor een op te richten stichting voorbereid door het bestuur. Kort hierna ontstond er turbulentie bij de kerkrentmeesters, waar na 1 kerkrentmeester zijn positie heeft neergelegd. Na een lang traject en interne problemen heeft de kerkelijke gemeenschap toch besloten een stichting op te richten.

LEERPUNTEN

Bijdragen aan de professionalisering en bewustwording van de drie kerkbesturen dat de kerk moet veranderen, bleek de grootste inspanning in dit project. Afhankelijk van de problematiek van de kerk was dit voor elke casus anders. Er is een aantal leringen getrokken uit dit traject die we hier noemen:

- **urgentie:** er moet een urgentie zijn, deze moet gevoeld worden door de hele (kerkelijke) gemeenschap. Als deze er niet is moet hier eerst aan gewerkt worden;
- **verandering:** een verandering moet gedragen worden door de (kerkelijke) gemeenschap. Als dit er niet is moet hier aan gewerkt worden;
- **feiten op tafel:** openheid van feiten, persoonlijke of andere agenda's en wensen is heel belangrijk;
- **langzaam besluitvormingsproces:** veel kerkbestuurders doen zaken al lang op een bepaalde manier; het is lastig om deze bestuurspatronen te doorbreken, daarnaast zijn het vrijwel allemaal vrijwilligers;
- **besluiteloosheid:** doordat doelen onduidelijk zijn en onvoldoende draagvlak hebben;
- **tijd:** De kerkbesturen hebben een nauwgezette en volle jaarplanning, dat heeft te maken met hun overlegstructuur, de kerkelijk drukte rondom bepaalde periodes in het jaar en het feit dat het vaak gaat om veel vrijwilligerswerk; besluitvormingprocessen kosten hierdoor veel tijd; dit heeft er onder meer voor gezorgd dat we de aanvankelijke einddatum niet konden halen en tussentijdse planningen moesten aanpassen;
- **openheid naar omgeving:** sommigen leden van kerkbesturen zijn erg gesloten naar de omgeving; veel mensen verlaten de kerk en er is vergrijzing; toenadering zoeken naar niet kerkelijk betrokkenen in de omgeving wordt niet makkelijk gedaan; dit kan te maken hebben met conservatisme, schaamte over de situatie, angst om invloed uit handen te geven, geen ervaring hierin hebben en weinig tijd (vrijwilligers) om dit goed te doen; draagvlak van omwonenden en plaatselijke ondernemers is van cruciaal belang bij de meeste nevenbestemmingen van kerken, helemaal voor kerken in kleine kernen is het van groot belang om hierin te investeren; het is een geleidelijk proces waarbij vele kerken professionele ondersteuning zouden kunnen gebruiken;
- **kerkelijke hiërarchie:** met name in de kerken met een katholieke achtergrond is er een duidelijke hiërarchie; de plaatselijke besturen, de locatieraden, zijn mede afhankelijk van het parochiebestuur en het bisdom; dit maakt het voor plaatselijke besturen moeilijk om slagvaardig te zijn;
- **organisch traject:** het begeleiden van kerkbesturen in dit transitietraject is een organisch traject dat zijn eigen tijd, problemen en kansen kent die niet van te voren in een projectvoorstel zijn te vatten; helemaal daar waar niet alle feiten van tevoren op tafel liggen is dit het geval;
- **professionele begeleiding:** kerken in transitie naar maatschappelijk ondernemen en sociale betrokkenheid generen bij omwonenden, vergt ervaring en kennis die de kerkbesturen vaak niet in huis hebben; een continue en concrete vorm van begeleiding van een onafhankelijke professional om samen het doel van de kerken te bepalen en daarna naar een concreet doel toe te werken, is hierin van groot belang; voor het projectteam houdt het project op, terwijl dat voor twee van de drie kerken het project nog niet klaar is; er is met dit project een goede basis gelegd, waarop nu voortgebouwd moet worden om het einddoel, het behoud van de kerk als baken voor het dorp, te bereiken; zonder structurele professionele begeleiding, die de kerkbesturen ondersteunen in hun nieuwe rol, is dit haast niet mogelijk.

PILOT

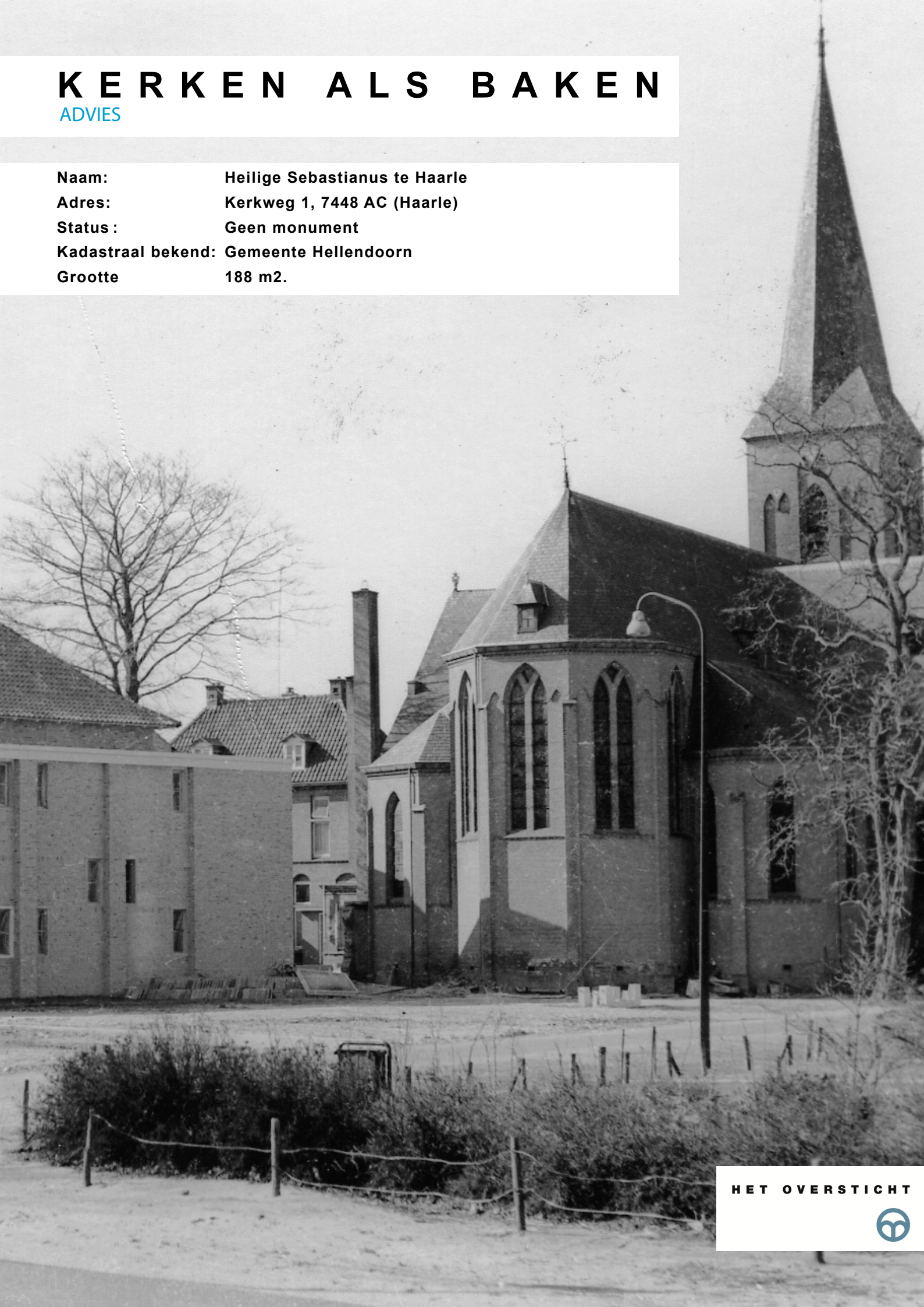
1

H A A R L E

KERKEN ALS BAKEN

ADVIES

Naam: Heilige Sebastianus te Haarle
Adres: Kerkweg 1, 7448 AC (Haarle)
Status : Geen monument
Kadastraal bekend: Gemeente Hellendoorn
Grootte 188 m2.

HET OVERSTICHT

SAMENVATTING HAARLE

Start

Tijdens onze kennismaking met het parochiebestuur te Raalte bleek dat de parochie de zaken over het algemeen goed op orde had. Via het project in de gemeente Nijverdal, waar Haarle ook aan mee deed, was Haarle bij kerk als baken betrokken geraakt. De parochie gaf aan voor meer keuzes te staan, uitgaande van de bisschoppelijke visie, van 1 liturgisch centrum in Raalte, maar er waren geen duidelijke urgente locaties. Derhalve is besloten het voorwerk dat in Haarle al was gedaan te continueren en deel te nemen in het project kerk als baken.

1^e kennismaking

In Haarle is men al enige tijd bezig met de toekomst van de kerk, vanuit het DorpsPlanPlus, is er een speciale werkgroep voor het kerkgebouw opgericht. Een eerste bijeenkomst vanuit het kerk als baken project had vooral tot doel om de begripkaders helder te krijgen. Hoe zit het met de eigendomsstructuren binnen de katholieke kerk, wie is wanneer aan zet en kan je zomaar elk moment het gebouw van de katholieke kerk overnemen.

Tevens rees tijdens dit overleg de vraag wat de waarde van de kerk, het kerkgebouw en de plek, nu precies voor de Haarlese gemeenschap betekende. Omdat het gebouw niet de klassieke kerkelijke uitstraling heeft zoals het vorige was het ook denkbaar dat men niet zoveel waarde aan het gebouw hechte. Daartoe is via een in Haarle woonachtige student van het saxion een enquête uitgezet, waarop een enorme respons, circa 95 procent, kwam. De betrokkenheid bij kerk, gebouw en omgeving bleek onverwachts groot en heeft in ieder geval aangetoond dat men wel degelijk waarde hecht aan het kerkgebouw van Haarle

De workshop

Omdat de kerk niet onmiddellijk met sluiting wordt bedreigd zijn er veel ideeën geopperd en besproken. De belangrijkste ideeën waren.

- Splitsen van de kerk: circa 1/3 deel blijft kerk, 2/3 wordt een grote ruimte voor andere activiteiten. De belangrijkste reden om de kerk in de eerste plaats op korte termijn te splitsen is Een kleinere warme ruimte te creëren, waarmee tevens energie wordt bespaard.
- Aansluiten bij en versterken van de toeristische markt: insteken op de kracht en mogelijkheden van de omgeving.
- Vastgoedanalyse op dorpsniveau. Er is teveel ruimte in het dorp die bedoeld is voor gemeenschappelijke activiteiten/samenkomst. Er zullen keuzes moeten worden gemaakt op dorpsniveau, omdat er een flink overschot aan vastgoed is.

Omdat er niet veel urgentie is, blijkt het lastig om nu al fundamentele keuzes te maken. Het is ook niet duidelijk of en wanneer de kerk aan de eredienst onttrokken wordt. Daartoe is de volgende aanpak voorgesteld en besproken.

Het vervolg

Het kerkgebouw in Haarle is naar verwachting pas op de middellange termijn boventallig. Het advies is om een meer sporen beleid te volgen, sporen die parallel naast elkaar kunnen lopen.

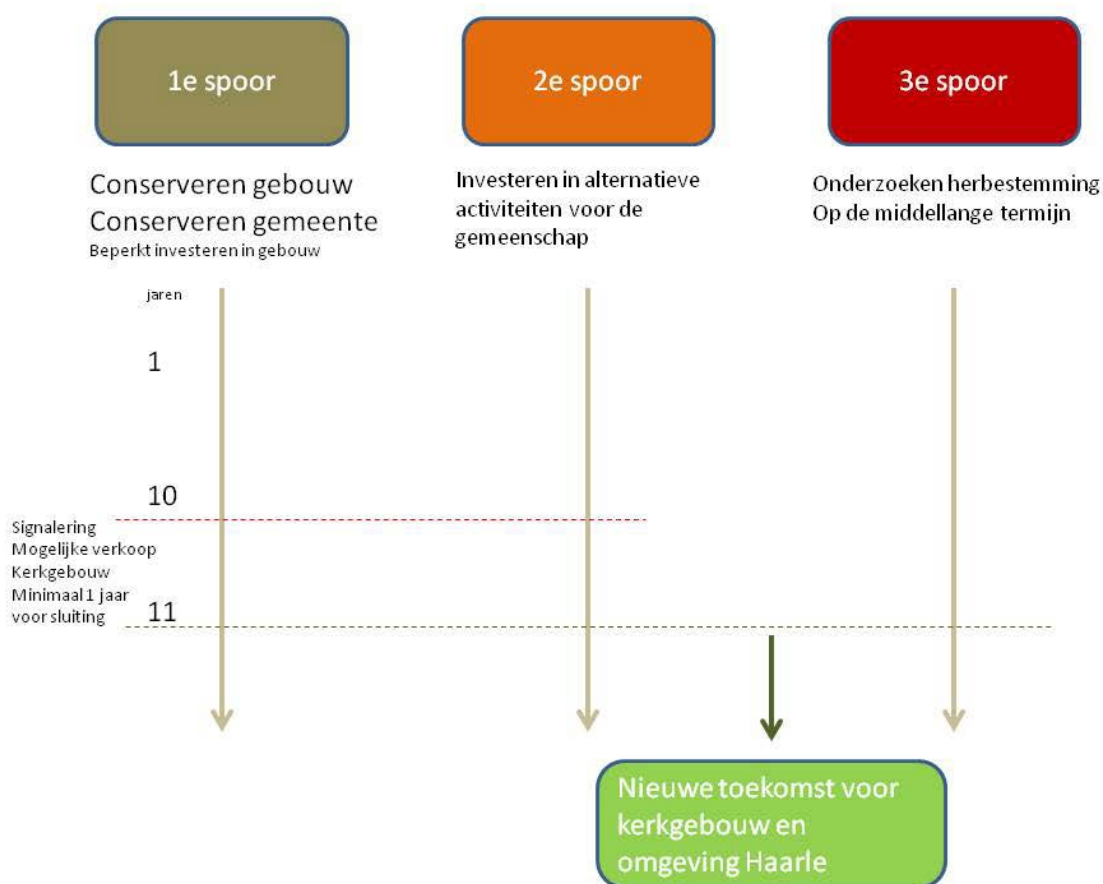
1^e spoor: conserveren Middels flexibele wanden kan de kleinere gemeenschap, qua sfeer en intimiteit, beter bediend worden en de stookkosten gereduceerd worden. Op deze wijze, is de verwachting, kan de huidige kerkelijke gemeenschap met beperkte inspanningen nog geruime tijd doorgaan.

2^e spoor: investeren in mensen De tijd en energie die er in de gemeenschap is, kan laagdrempelig worden geïnvesteerd in een verbreding van de kerkelijke en maatschappelijke activiteiten die op termijn ook voor alternatieve inkomsten kunnen zorgen als de kerk aan de eredienst wordt onttrokken.

3^e spoor: onderzoeken herbestemming Daarnaast kan worden doorgewerkt aan de bredere blik op Haarle. Op de lange termijn zien wij voor dit derde spoor de volgende twee scenario's die mogelijk kansrijk zijn.

1. Het kerkgebouw als 'vereniging verzamelgebouw'.
2. Het kerkgebouw met een op toerisme gerichte invulling.

Het is van groot belang, de betrokkenen van het 3^e spoor tijdig worden ingelicht als het parochiebestuur besluit de kerk te onttrekken aan de eredienst en eventueel wil verkopen. In beide gevallen zou het kerkgebouw meer betekenis kunnen krijgen voor de directe omgeving, en echt een centrumfunctie krijgen, als er meer verbinding kan worden gerealiseerd tussen de activiteiten in het gebouw en de omgeving. Als het kerkgebouw niet meer geschikt is voor de eredienst, is er in het algemeen sprake van een afname van betrokkenheid uit kerkelijke kring.

Vervolg Er kan gelijktijdig aan deze 3 sporen worden gewerkt. Het is daarbij belangrijk om blijvend te informeren aan alle betrokkenen en draagvlak te behouden en te versterken. Er zal in eerste instantie een presentatie van het voorstel naar het dorp plaatsvinden. Als zaken concreter worden is het op termijn raadzaam dat er ook gesprekken met het parochiebestuur, de burgerlijke gemeente, en potentiële initiatiefnemers plaatsvinden. De wijze hoe mensen in de toekomst betrokken blijven bij de ontwikkelingen van de kerk vergt nadrukkelijke aandacht omdat de urgentie op dit moment niet groot is.

PILOT

2

H E R F T E -
W I J T H M E N

KERKEN ALS BAKEN

ADVIES

Naam: ONZE LIEVE VROUW VAN ALTIJDDURENDE BIJSTAND
Adres: Valkenbergweg 26, 8026 RK Zwolle (Herfte-Wijthmen)
Status : Geen monument
Kadastraal bekend: Gemeente Zwolle, sectie G, nummer 3358.
Grootte 23957 m2.

SAMENVATTING HERFTE WIJTHEM

Introductie

De katholieke kerkgemeenschap in Herfte Wijthem kreeg te horen dat 22 november 2015 de locatie aan de eredienst zal worden onttrokken. Als gevolg van de dalende aantal kerkbezoekers, in lijn met de landelijke trend, achtte het parochiebestuur zich genooddaakt om enkele locaties in en rondom Zwolle te sluiten. Vanuit het bisdom Utrecht was inmiddels ook de visie ontstaan om per parochie naar 1 centrale 'vierkerk' terug te gaan. Op termijn moeten alle overige locaties verdwijnen. Door het aantal kerken sterk te reduceren, is het voortbestaan en levensvatbaar houden van de overgebleven kerken nog haalbaar.

Dit nieuws zag men al langer aankomen in Herfte. Men heeft veel pogingen ondernomen om hier op een andere manier mee om te gaan, maar zonder resultaat. Het feit dat de kerk door de omwonenden letterlijk met eigen handen is opgebouwd en onderhouden, in combinatie met het gegeven dat velen uit het dorp hier gedoopt, getrouwd en begraven zijn, maken dit tot een sterk emotionele gebeurtenis.

Startfase

Het project kerk als baken in de buurt kwam dan begin 2015 ook als geroepen voor deze gemeenschap. Aangezien de kerksluiting al op korte termijn zou gaan plaatsvinden is er na een korte inventarisatie en twee oriënterende gesprekken in het voorjaar een workshop georganiseerd om concrete initiatieven uit de omgeving te genereren. Belangrijk uitgangspunt van dit project is namelijk om op het moment dat de problemen niet meer binnen de eigen kerkelijke gemeenschap kunnen worden opgelost letterlijk de deuren open te zetten voor de omliggende gemeenschap. Tijdens deze startfase is er veel tijd gestopt in gesprekken om duidelijk te maken wat de (on)mogelijkheden zijn binnen de katholieke kerkorde. Zowel kerkelijk als niet kerkelijk betrokkenen zijn zich soms nauwelijks bewust van het feit van de specifieke randvoorwaarden en structuren van kerkgemeenschappen. Als deze 'spelregels' niet duidelijk zijn kan het proces nooit succesvol worden.

Genereren van initiatieven

De opkomst en betrokkenheid was groot tijdens de workshop. Op deze avond stond de buurman en horeca ondernemer, letterlijk op om voor de helft de ruimte maar nog belangrijker voor een deel de kosten, te willen gaan dragen. Het model van een stichting voor behoud van de kerk als baken voor de buurt leek in de maak, met een enthousiaste hoofdhuurder. Andere belangrijke spelers als het dorpsbelang en het 'kulturhus' schaarden zich eveneens achter dit plan en waren niet bang voor onderlinge concurrentie aangezien hier andere functies zouden gaan plaatsvinden voor een andere doelgroep.

Concretisering

Het kerkgebouw is nog eigendom van het parochiebestuur. Een aarzeling om te komen tot concrete planvorming vanuit de gemeenschap vormde de aankoopprijs van de kerk. Men had ingeschat de jaarlijkse exploitatie goed te kunnen dragen als stichting, door extra activiteiten te organiseren in combinatie met structurele inkomsten van een hoofdhuurder. Echter extra inkomsten voor de aankoop van het gebouw waren er niet. In deze fase heeft enige aarzeling omtrent dit aankoopbedrag de rem op het proces gezet. In een eerste rapportage richting het parochiebestuur is het plan daarom op hoofdlijnen op papier gezet. Het bestuur vond dit niet concreet genoeg. Dit was een cruciale fase in het proces. De noodzaak om openheid van zaken te geven was van groot belang. Immers alle partijen moeten bereid zijn om samen achter een plan te staan wat bij het bisdom verdedigd moet worden. Zonder geloofwaardige plannen komen dergelijke projecten niet van de grond. Het parochiebestuur gaf in een gezamenlijke vergadering aan om het gebouw, om niet, te schenken, als daar een goed onderbouwd business plan onder zou liggen. Inmiddels in het najaar van 2015 zijn alle zeilen bijgezet door de gemeenschap, met de locatieraad en de toekomstige stichtingsleden als trekker, om een sterk geconcretiseerd 'business plan' op te stellen en bij het parochiebestuur in te leveren. In de eerstvolgende vergadering van het parochiebestuur heeft men ingestemd met dit plan en is dit richting het bisdom gestuurd. Een nieuwe toekomst voor Herfte leek in de maak.

Verassing

De kerk blijft inderdaad open. Echter tot een ieders verassing blijft dit met behoud van de eredienst. Het besluit om de kerk aan de eredienst te onttrekken is ingetrokken. De precieze redenen daarvoor zijn niet bekend. Hopelijk is de aangetoonde vitaliteit van de gemeenschap getuige het business plan een doorslaggevende factor geweest. De inspanningen zijn echter niet voor niets geweest gaf de voorzitter van de locatieraad al aan. Naast het feit dat dit plan mogelijk het bisdom van gedachten heeft doen veranderen is men zich bewuster van het feit hoe veel betekenis de 'kerk als baken in de buurt' nog heeft voor de gemeenschap en is men zich ook bewust van het feit hoe men het gebouw op termijn via andere verdienmodellen kan blijven behouden voor de buurt. Een intensief en interessant proces met de gewenste uitkomst, de kerk blijft behouden als baken voor de buurt. Het scenario hoe dit tot stand is gekomen is verre van voorspelbaar. Dit maakt heel goed duidelijk dat het herbestemmen of revitaliseren van kerkgebouwen uiterst complex en specifiek is, waarbij altijd maatwerk vanuit de sociaal economische invalshoek noodzakelijk is.

PILOT

3

M A R K E L O

KERKEN ALS BAKEN

ADVIES

Naam: Martinuskerk te Markelo
Adres: Kerkplein4, 7475 AE (Markelo)
Status : Rijksmonument
Kadastraal bekend: Gemeente Hof van Twente

SAMENVATTING MARKELO

CONCLUSIE

De kerkelijke organisatie heeft een ernstig exploitatie probleem . Dat werd pas in de loop van het project duidelijk. (De grootte ervan was in eerste instantie ook niet bekend bij de huidige voorzitter kerkrentmeesters). Er is een urgentie maar die werd niet door iedereen gezien en de hieruit voortvloeiende noodzaak van een andere koers varen werd daarom ook niet door iedereen gevoeld. Acties die zouden leiden naar een andere koers werden niet door iedereen gedragen. Degenen die de urgentie niet voelden en niet achter een koerswijziging staan zijn voornamelijk de penningmeester en de voorzitter van de kerkrentmeesters, die de meest cruciale rol spelen in de beslissing over de toekomst van de kerkgebouwen en het gebruik daarvan. Dit zorgde voor stagnatie en een aanpassing in het hele proces.

ACHTERGROND

De kerk van Markelo heeft een jaarlijks exploitatie tekort. De bezoekersaantallen lopen terug, er is een probleem met de predikant dat op de begroting drukt. Er is een jaarlijks tekort waardoor ze, leek in het begin, over een paar jaar failliet zullen zijn. Aan het einde van het traject bleek dat de kerk al in 2016 failliet zou kunnen gaan als er niet snel iets gebeurt.

Een deel van de kerkenraad is bezorgd over de toekomst en zoekt naar mogelijkheden om de kerk open te houden op termijn. Dit deel leverde ook de initiatiefnemers voor deelname aan het project Kerken als Bakens

Initiatiefnemers vertegenwoordigden echter niet de mening van de hele kerkernaad en vooral niet de kerkrentmeesters. Een deel van de gemeenschap is bezorgd over de toekomst en zoekt naar mogelijkheden om de kerk open te houden voor de gemeenschap en het dorp. Een deel is hier niet van overtuigd en wil zo doorgaan zoals het nu gaat, sterk gericht op de kerkelijke gemeente.

Kerkrentmeesters hebben echter wel akkoord gegeven voor het project en staan achter de voorwaarden en wilden graag meewerken aan de andere kant zagen ze het nut voor verandering niet. Met andere woorden... een bepaalde dubbelheid....

Op bijeenkomsten met omwonenden kwamen wel veel ideeën naar voren maar geen initiatieven.

Niemand buiten de kerk wist dat de kerk een probleem had. Omwonenden gaven aan dat de kerk veel opener moet communiceren over hun problemen met het dorp. Als ze dat deden dat zou er organisch vanzelf iemand met een initiatief komen. Het draagvlak van het dorp is groot maar een initiatief naar bovenhalen kan niet gepland of georganiseerd worden. Dat moet van onderop komen en daarvoor is openheid naar het dorp nodig. En juist die openheid of verandering bleek een grote drempel voor een deel van de kerkelijke gemeenschap, maar met de workshop was de eerste stap gezet.

Een belangrijke onderdeel in het advies naar aanleiding van de avond met de bewoners is dat er een stichting opgericht dient te worden die de exploitatie van de kerk op zich neemt. De kerkrentmeesters en kerkenraad moeten nadenken over de voorwaarden waaraan een dergelijk stichting zich moet houden en welke vorm die stichting moet krijgen: een gebruiksstichting, een exploitatie stichting of de stichting als eigenaar van de kerk.

Na bijeenkomsten met omwonenden werd de tegenstelling over het wel of niet oprichten van een stichting die bij moet dragen aan de exploitatie van de kerk duidelijk. Er zijn veel vragen en zorgen over of de kerk op deze manier wel van de religieuze gemeenschap blijft, of een stichting oprichten wel bijdraagt aan het resultaat(= vermindering van het exploitatietekort) (kans op mislukken) en dat het financiële probleem vanzelf weggaat als het probleem met de vroegere en/of huidige predikant is opgelost. Ondanks meerdere gesprekken door Kerken als Bakens- team blijft een besluit door verschil van mening uit.

Het Kerken als Bakens team heeft vooral geadviseerd om het bestuur te laten analyseren wat het nodig heeft om een beslissing te kunnen maken, dit te gaan 'halen' en een termijn stellen wanneer het besluit genomen moet worden.

Een van de zaken die nodig bleek was sparren met mensen die hier ervaring mee hadden.

Hierop organiseerden we een bijeenkomst in PKN Jacobuskerk te Rolde waar een stichting Behoud Rolderkerk het kerkgebouw sinds 1998 exploiteert. Om alle vragen en zorgen te delen en om mogelijk antwoorden te vinden. Maar ook om inspiratie te bieden. Vervolgens heeft een delegatie van de kerk ook een inspiratiebezoek aan Wilp gebracht.

Dit heeft geleid dat het kerkbestuur en de kerkrentmeesters goede voorbeelden kregen en geïnspireerd raakten. Een businesscase voor een op te richten stichting werd voorbereid door het bestuur. Er ontstond turbulentie bij de kerkrentmeesters, waarna 1 kerkrentmeester zijn positie heeft neergelegd.

Markelo bottlenecks

1. Conservatisme is de bottleneck bij Markelo er is een urgentie, die werd uit conservatisme door een deel niet gezien en door een deel wel waardoor er verdeeldheid is onderling, de urgentie om te veranderen werd niet gedragen door de hele gemeenschap
2. de kerkrentmeesters zijn ondernemer op eigen erf maar niet in eigen kerk
3. gesloten naar de omgeving
4. besluiteloosheid

Een overzicht van de gesprekken, bijeenkomsten en producten die het Kerken als Bakenteam heeft georganiseerd of een bijdrage aan geleverd heeft.

- Twee Intake gesprek met vertegenwoordigers van de kerkenraad
- Gesprek met vertegenwoordigers van kerkenraad, kerkrentmeesters, penningmeester en adoptiekerken
- Gesprekken kerkenraad, op verschillende momenten met als doel helder te krijgen wat de rol van de kerkenraad in deze is of zou kunnen zijn, wat kerkordelijk mogelijk is en wie in deze geraadpleegd zou moeten worden of van advies zou kunnen dienen vanuit de PKN landelijk/regionaal.
- Telefoongesprekken met de voorzitter van de kerkenraad, op verschillende momenten
- Workshop met bewoners, vertegenwoordigers van kerkenraad, kerkrentmeesters, penningmeester en adoptiekerken
- Gesprek kerkenraad en kerkrentmeesters, penningmeester en meekijkkerken
- Inspiratie bijeenkomst Kerk van Rolde, vertegenwoordigers van kerkenraad, kerkrentmeesters, penningmeester en meekijkkerken

K E R K E N
D I A L O O G

SAMENVATTING KERKENDIALOOG

We waren blij u te mogen ontvangen voor onze kerkendialoog ‘Kerkgebouw als baken in de buurt: in gesprek over een nieuwe rol voor kerkbesturen’. Deze dialoog was tevens de slotbijeenkomst van het project “Kerkgebouw als baken in de buurt” op 17 maart j.l. in het Dominicanenklooster te Zwolle. Hierbij ontvangt u het verslag van de bijeenkomst.

Het Oversticht heeft zich samen met de stichtingen KCWO, ProMO en Kerkelijk Waardebeheer ingezet voor het project ‘Kerkgebouw als baken in de buurt’. Daarbij is met kerkbesturen, geloofsgemeenschappen en bewoners van wijken en dorpen gekeken naar nieuwe impulsen voor op termijn leegstaande kerken. Dit is gebeurd door drie deelnemers: voor de kerk in Herfte - Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand (RK), de kerk in Haarle - St. Sebastianuskerk (RK) en in Markelo voor De Martinuskerk (Prot.).

KERKGEBOUW ALS BAKEN IN DE BUURT

in gesprek over een nieuwe rol voor kerkbesturen

Tijdens de kerkendialoog werden de uitkomsten van de drie trajecten gedeeld en zijn we met u in gesprek gegaan over de volgende drie thema's:

- Kerk in transitie: van traditioneel kerk- zijn en besturen naar een nieuwe betekenis voor dorp en wijk. (olv Martinuskerk Markelo)
- David versus Goliath: hoe overleeft een kerk in een kleine lokale gemeenschap binnen een groter kerkelijk geheel? (olv Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand, Herfte)
- Voorsorteren op de toekomst: hoe anticipeer je nu al op mogelijke sluiting, krimp op termijn? (olv St. Sebastianuskerk, Haarle)

PROGRAMMA

- 18.30 Inloop met broodje
- 19.00 Welkom, toelichting op project en programma
- 19.10 Film Kampen
- 19.15 Pitches door vertegenwoordigers van de drie kerken in Herfte, Haarle en Markelo
- 19.30 Kerkdialogen (als deelnemer kiest u twee thema's)
- 21.15 Bespreken uitkomsten dialogen, delen ervaringen
- 21.45 Terugblik door Bart Buijs, directeur Het Oversticht
- 22.00 Sluiting

Betreft: Samenvattend verslag dialogen Herfte-wijthmen

Gespreksleiding: Rik Onderdelinden

Verslag: Eddy Oude wesselink

De kerk die uiteindelijk niet dicht ging. Een reactie uit Herfte-Wijthmen

- De gevoelens daarop zijn gemengd: "Fijn dat we er kunnen vieren" en "de plannen liggen even in de la" omdat er erg veel is gebeurt.
- Het businessplan geeft een goede doorkijk naar de toekomst en men wil een aantal onderdelen wel op pakken. Het kan namelijk niet op de oude voet doorgaan en er is nu meer tijd.
- Ondertussen is de betrokkenheid toegenomen. Er zijn weer regelmatig vieringen, ook met veel inzet van vrijwilligers. De financiële situatie is ook niet veel verslechterd.
- De motieven voor het niet doorgaan van de sluiting zijn onduidelijk. Kortom er is onvoldoende helderheid m.b.t het beleid van het Aartsbisdom.
- Wat zou er in het nieuwe plan gebeuren? Geen katholieke vieringen, wel religieuze bijeenkomsten voor jong en oud. Activiteiten vanuit de beheerder van het Parochiehuis eraan: horeca, hoofdzakelijk gericht op het gebruik als trouwlocatie voor het burgerlijk huwelijk.

In algemene zin zijn de volgende zaken in de dialoog naar voren gekomen.

- In de situatie van herbestemming en nevenbestemming zijn de verbindingen met scholen en andere dorpsverenigingen erg belangrijk.
- Nevenactiviteiten kunnen extra inkomsten opleveren. Zoals kerstmarkten en orgel concert. Maar overschat het effect hiervan niet. Het levert financieel onvoldoende op om structureel andere inkomsten te genereren.
- Het is belangrijk om in het transformatie proces van de kerk de minder betrokkenen uit de gemeenschap erbij te betrekken: degenen die niet (meer) in de kerk komen.
- Wat doe je om de anders geïnteresseerden erbij te betrekken? Je kunt denken aan activiteiten die dicht bij de maatschappij staan, zoals een spiritueel cafe. Het gevaar voor de kerkelijke gemeente is dat dergelijke activiteiten beter daadwerkelijk in een cafe plaatsvinden dan in het kerkgebouw.
- Onderschat de rol en het potentieel van lokale ondernemers niet. Betrek hen en informeer hen over de stand van zaken betreffende het kerkgebouw.
- Vraag je af, wat draagt er bij aan de ziel van de kerk en de ziel van het dorp? Zijn hier dingen te combineren. Is er kruisbestuiving mogelijk?
- Een vraag in de dialoog was, wanneer begin je aan dit soort processen. Of er nu wel of niet de dreiging van evt. sluiting is, begin op tijd. Het gaat om bewustwording en vitalisering van de gemeenschap, zodat het kerkgebouw er blijft voor de hele gemeenschap
- Wees je bewust van de beeldbepalende rol van kerken in de omgeving: Wees een volwaardig gesprekspartner in de visievorming van het dorp, centrumplannen etc. Zeker bij de monumenten is er sprake van een grote uitstraling naar de omgeving. Indien de kerk een positieve bijdrage levert aan de omgeving kan dit een Stijgende WOZ-waarde voor woningen rondom de kerk opleveren.

Het gesprek eindigde met de vraag waarin moeten we nou primair investeren? Het gebouw, de Patores(voorgangers) of de geloofs- en dorpsgemeenschap. Het advies is: investeer vooral in mensen in plaats van stenen of structuren. Want het zijn de mensen die gemeenschappen bouwen en behouden.

Betreft: Samenvattend verslag van dialogen Haarle
Gespreksleiding: Lucas Sluijter
Verslag: Petra Stassen

De casus van het RK Kerkgebouw in Haarle betreft een RK kerk die voor het dorp meerwaarde heeft als markant gebouw, in het centrum, en waar de parochie van heeft laten weten dat deze wellicht op termijn afgestoten dient te worden. Er is dus geen haast bij dit gebouw. Het project heeft drie scenario's voor herbestemming opgeleverd:

- verkleining kerkzaal en overige deel anders gebruiken;
- verzamelgebouw voor plaatselijke verenigingen en culturele activiteiten;
- aan toerisme gerelateerde functies (B&B met zingevingsfunctie, indoor activiteiten e.d.).

Door de deelnemers aan beide dialogen werd gesproken over de bestemming van RK kerkgebouwen die niet meer gebruikt worden voor de Eucharistie, omdat zij zijn onttrokken aan de eredienst, en wat er dan nog wel mee kan. Geconstateerd werd dat een kerkgebouw een plaats is waar mensen samenkomen, en dat kan op vele manieren.

Het onttrekken van gebouwen aan de eredienst heeft met veel factoren te maken, waaronder vooral ook het feit dat er door een gebrek aan priesters niet meer overal Eucharistievieringen gehouden kunnen worden. Dit wil uiteraard niet zeggen dat er in kerkgebouwen niet meer gebeden kan worden. Voor de bisschop is het van belang dat kerken exploitabel zijn en dat er voldoende activiteiten in plaatsvinden.

Door vertegenwoordigers van de Syrisch Orthodoxe kerk werd opgemerkt dat de kerk voor hen vooral een sociale ontmoetingsruimte is, en dat zij dit ook moet uitstralen naar buiten. Zij stelden de vraag of mensen in Nederland nog wel geloven. Door diverse aanwezigen werd aangegeven dat het inderdaad belangrijk is om zich eerst te bezinnen op wat het geloof voor de gemeenschap betekent en hoe het gebouw daarbij past, of passend gemaakt kan worden. Er is veel behoefte aan zorg en omzien naar elkaar. Dat zijn bij uitstek kerkelijke activiteiten, waar paus Franciscus ook voor pleit, dat kerken zich daar weer meer mee bezig gaan houden.

Het gesprek kwam op de vraag wat dit opbrengt. In elk geval vitaliteit, als het kerkgebouw weer een goede plaats heeft in de gemeenschap. Door anderen bij het gebouw te betrekken, vallen er vaak ook middelen te genereren. Het maakt natuurlijk wel uit of het gaat om een kleine kerk die goed voor andere functies te gebruiken is of een grote neogotische kerk die zich daar niet voor leent.

Het kerkgebouw in Haarle kost in de huidige vorm zo'n 10.000 euro per jaar. Dat zijn overzichtelijke bedragen, echter: een gebouw dat nagenoeg de hele week leeg staat is om heel veel redenen geen goede optie. Het blijkt helaas wel zo te zijn dat mensen zich een kerkgebouw pas aantrekken als het dreigt te verdwijnen. Om die reden is het ook belangrijk om als kerk met niet kerkelijke partijen en omwonenden in gesprek te gaan. De onrust die kan ontstaan als er gepraat wordt over het kerkgebouw en toekomstige bestemmingen moeten we niet negatief duiden. Het betekent betrokkenheid en die plaatselijke betrokkenheid is heel belangrijk voor het vinden van mogelijkheden om het kerkgebouw een goede toekomst te geven.

Betreft: Samenvattend verslag van Dialoog Markelo

Gespreksleiding: Wim den Braber

Verslag: Dorris Daggenvoorde

en aantal in het oog springende punten uit twee zeer geanimeerde dialoogmomenten.

- Bij de protestantse kerk wordt de gevoelswaarde van het gebouw bepaald door de daar kerkende gemeenschap. Zij heeft ook zelf de zeggenschap over het gebouw.
- In de protestantse kerken kijkt men meer naar het personeel (dat elke plaatselijke gemeente zelf moet betalen) en komt het gebouw vaak op de tweede plaats. Personele kosten zijn meestal de grootste kostenpost
- Bij de protestantse kerk zijn net als in de katholieke kerkorganisatie eveneens hogere organen betrokken, maar die komen vaak pas bij conflictueuze situaties in actie
- Bij noodzakelijke veranderingen (om redenen van leegloop of financiën) van het gebruik van het kerkgebouw is het goed om daar over transparant te zijn naar de eigen kerkelijke gemeente, maar ook naar de mensen die de kerk als gebouw wel kennen, maar er geen kerkelijke binding mee hebben.
- wees als kerkelijke gemeenschap niet gesloten. Mensen hebben vaak meer waardering voor kwetsbaarheid, dan voor stoer gedrag die angst verbergt.
- Buit het z.g. visuele eigenaarschap van het kerkgebouw uit (ik kom nooit in de kerk, maar ik moet er niet aan denken dat de kerk in ons dorp er niet meer zou zijn).
- Maak jezelf bekend en roep de hulp in van de mensen buiten eigen kring. Ook daar leven creatieve ideeën.
- Misschien moet je je kerkblad een onderdeel laten zijn van het plaatselijke sufferdje (koop twee of drie kolommen en laat zo heel de gemeenschap met je meeleven.
- Weet dat elke kerkgemeenschap en elke streek zijn eigen snelheid heeft. Soms moet je een paar jaar ervoor uittrekken om de geesten rijp te maken voor een ander gebruik van de kerk dan de eredienst.
- De ham vraag is in principe: hoe wil je als kerkelijk gemeente functioneren. Wat is je visie hoe wil je kerk zijn en hoe zet je je gebouw daarbij in?
- Wat er anders dan de eredienst in gebeurt in die kerk is bij een protestantse kerk is in wezen afhankelijk van de hoofdgebruikers. Een heavy metal concert kan bij de een niet en bij de ander wel. In rooms-katholieke kring is de herbestemming veel meer aan strikte regels gebonden.
- Om een kerk her te bestemmen: neem dan een kijkje bij andere kerken. Maar kopieer nooit zomaar. Markelo is Wilp niet!
- Breng je creativiteit, je niet direct kerkelijke activiteiten onder in een Stichting waar de kerkelijke gemeenschap een onderdeel van is, zonder het gebouw daaraan over te dragen.
- Zie de kerk als een sociale ontmoetingsplaats.
- Houd ook goed contact met de economische omgeving. Kijk wat je als aanvulling op andere mogelijkheden kunt aanbieden. Organiseer bijvoorbeeld samen met een restaurant een concert met diner!

Kortom Kerk kom en kijk naar buiten! Wees als een kudde koeien die na opgesloten te zijn geweest in de stal nu het land in mogen...

FOTO's

Aan de Stadsmuur 79-83
8011 VD Zwolle
tel. 038 421 32 57
mail@oversticht.nl
www.oversticht.nl

HET OVERSTICHT